

Vem tvivlar på tvivlaren?

Österrikaren Karl Popper gjorde tvivlet till etablerad dogm. Svante Folin presenterar utifrån en nyutkommen samlingsvolym Poppers paradoxer.

1900-talet är, med en banalitet, paradoxernas århundrade. Detta gäller *par excellence* vetenskapens ambivalenta status. Naturvetenskapernas utveckling har varit närmast mirakulös och saknar med bred marginal historiskt motstycke. Framgångarna sträcker sig från kosmologi – stora smällen – till mikrobiologiska fenomen som den olycksaliga hangenen. Enligt många ledande vetenskapsgrupper kommer vi att inom en överskådlig framtid uppnå slutstadiet, Den Stora Teorin om Allting, vilket skulle innebära vetenskapens slut.

Filosofi

Karl Popper
Popper i urval
Öv: Björn Dahlström
och Roland Martinsson
Thales, 1998

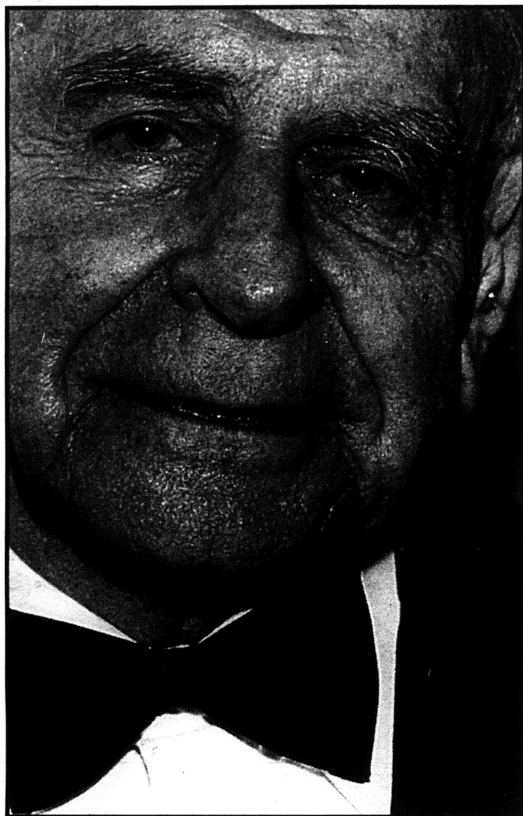
Samtidigt tar en alltmer utbredd och irrationell opinion avstånd från hela upplysningsprojektet och flyr in i *New Age*-miasmerna med en godtrogenhet som skulle få en afrikansk medicinman att bli grön av avund. Än värre är att tidens ledande vetenskapsfilosofer, historiker och sociologer betvivlar att vi kan veta någonting överhuvudtaget med absolut säkerhet, som att jorden är rund. Tidsandan inom kunskapsteori är definitivt relativistisk, alltså nihilistisk. Den objektiva verkligheten existerar inte; vi är alla fångade i mer eller mindre perverterade språkspel, där den sanningen är lika god som den andra.

Hittills översärrat

Efterkrigstidens dominerande vetenskapsfilosof är utan tvivel Sir Karl Popper (1902–94). Bokförlaget Thales har nu utgivit en utmärkt antologi, lakoniskt betitlad *Popper*, en översättning av David Millers *A Pocket Popper* (1983). Eftersom inget av Poppers teoretiskt viktiga verk översatts till svenska är det bara att konstatera – bättre sent än aldrig.

Poppers filosofiska ställning är ovanlig, inte minst för att han är varmt uppskattad av utövande forskare. Vetenskapsteori lever parasitiskt på vetenskapen och de flesta arbetar i den vingården är inte mer intresserade av filosofi än tennispelare eller sexarbetare. Den elit som publicerar sina tankar i mer eller mindre populära bokform består dock nästan undantagslöst av popperianer. Det är föga förvånande eftersom Popper beskriver Vetenskapen som ett oändligt, romantiskt och heroiskt sökande efter den heliga Graal.

Popper tänkte som så många andra genier ut sina viktigaste tankar i mellankrigstidens Wien; 1934 gav han ut *Logik der Forschung*, plattformen för hela hans senare filosofi. Kärnpunkten är förkas-

Nihilisten. 80-åriga sir Karl Popper i mars 1983 när han förlänades Bundesverdienskreuz för sitt bidrag till att forma tyskt tänkande under efterkrigstiden.

Foto: UPI/PRESSSENS BILD

tandet av den "fördärliga" induktionsmetoden, vilket bland annat helt dramatisk innebär att experiment med positiv – bekräftande – utgång förmenas allt värde. Mot den logiska positivismens verifikationskriterium ställde Popper upp sitt famösa falsifikationskriterium.

Grundfelet med verifikationsprocessen är enligt hans uppfattning att den är oändlig. Även om man har sett tusen svanar som alla är vita, kan man fortfarande inte vara säker på att *alla* svanar är vita. Falsifikationsens förträfflighet består i att det bara behövs ett enda fall som går emot hypotesen (en svart svan) för att den ska haverera. Vi tror att solen kommer att "gå upp" i morgon, eftersom den gjort det varje morgon de senaste fem miljarder åren – men vi kan aldrig vara absolut säkra. Om den inte skulle göra det åker Kopernikus och Newton i skamvrån.

Från denna fundamentala, logiska asymmetri följer att vi aldrig kan veta vad som är sant, bara vad som är falskt. Poppers epistemologiska ekstremt förnekar att vi ens kan unna oss lyxen att något är sannolikt. Hur många gånger vår hypotes än bekräftas så ökar inte sannolikheten för att den är sann ett enda dyft. Med hans egna ord (1982):

Jag uppfattar vetenskapen annorlunda. Vad gäller dess auktoritet och bekräftande förmåga, eller sannolikhet, tror jag den är obefintlig; allt är gissningar.

säger att en teori som falsifieras idag inte kan vara ofalsifierbar i morgon, eller var det igår? Vetenskapen kan knappast vara en rationell aktivitet om det inte existerar något sanningskriterium eller ens symptom, som indikerar att vi närmar oss sanningen. Poppers berömda, kritiska rationalism blir därför till syvende och sist en fråga om irrationell tro. Den mest pregnant sammanfattningen av Poppers kognitiva självmordsetik, där varje form av gardering är förbjuden och maximalt risktagande är högsta dygd, har som vanligt levererats av Ernest Gellner:

En gång i tiden trodde vetenskapsfilosofin, påverkad av den unge Popper, på den obehärdade tjuren och den eleganta matadoren.

Hypoteser anlände på den vetenskapliga arenan som pristjurar, rena, väryktade och initialt felfria. Likt en mästermatador dödade den store vetenskapsmannen tjuren med en enda perfekt svärdsstöt. Den stendöda hypotesen släpades därefter ut från arenan med fötterna i vädrat för att aldrig mer synas till. Vi vet numera att det inte alls går till så. Tjuren anländer smutsig och blödande (alla hypoteser startar med många plumpar i protokollet, falsifikationer, emot sig). Matadorer är sällan eller aldrig eleganta. De sticker på mäfa utan att någonsin träffa ett vitalt organ. När den blodiga misshandeln blir outhärdlig och en annan hypotes fångar tjurfäktarens intresse, släpas den blödande tjuren ut, levande och vilt sparkande för att avvakta nästa *come-back* – en soligare men mer trovärdig historia.

I de breda lagren är Popper mest känd för sitt demarkationskriterium, som osviktigt skiljer de vetenskapliga fären från de pseudo-vetenskapliga getterna. Det vällovliga syftet var att förvisva marxism och freudianism till getternas ghetto. System av teorier, som i princip inte genererar förutsägelser som kan visa sig vara falska, är definitionsmässigt inte vetenskapliga, det vill säga: Gud är god och allsmäktig. Varför dog lilla Lisa? Svar: Guds vägar är outgrundliga – eller mera tidstypiskt – varje kritik av psykoanalysen innebär att kritikern är fylld av förträngd fiendlighet mot de smärtsamma sanningar som Freud uppgett. Alla förvetenskapliga trossystem var konstruerade enligt denna självvtätande princip; de gick helt enkelt inte att ifrågasätta.

I praktiken har demarkationskriteriet visat sig dubbelt värdeöst. Det degraderar till exempel evolutionsteori till ett slags pseudo-vetenskapligt, metafysiskt forskningsprogram, under

att astrologin, som ymnigt alstrar falsifierbara förutsägelser, upphöjs till popperiansk respektabilitet. En impertinent fråga, som brukade försätta Sir Karl i apoplektiskt raseri, var huruvida falsifikationskriteriet var falsifierbart.

Popper har också haft ett enormt och godartat inflytande på liberal samhällsfilosofi. I *The Open Society and its Enemies* (1945), en svindande kritik av totalitära tänkare som Platon, Hegel och Marx, framlägger han sitt antiutopiska och konservativa samhällsprogram. I stället för att försöka skapa en ny och bättre människa bör vi inrikta oss på att lösa konkreta problem bäst möjligt. Det är viktigare att eliminera lidandet än att skapa lycka.

I verkligheten var Karl Popper patologiskt dogmatisk och krävde blind lojalitet från sina apostlar. De smartare bröt sig ur trollkretsen och blev fadermördande judasgestalter.

Ingrepp bör vara begränsade och bara utföras på förekommen anledning. Demokratien är det bästa styrelsesättet, därför att den skapar grogrunden för en fri och evigt fortgående diskussion där de bättre idéerna fromt förmodas vinna över de sämre. Hela Poppers teoretiska livsverk genomsyras av antidogmatism samt bejakandet av hänsynslös kritik av allt och alla. I verkligheten var Popper patologiskt dogmatisk och krävde blind lojalitet från sina apostlar. De smartare bröt sig ur trollkretsen och blev fadermördande judasgestalter – Lakatos, Kuhn och Feuerabend.

Träning för hjärnan

Filosofin lider av kronisk brist på framsteg. Visserligen har blivit bättre genomsydda, andra har blivit omödana. Men grundproblemen – Vad är sanning? Är viljan för? Hur kan vi veta något? Vad är meningens med livet? Som tydligen genererat ett nytt intresse för filosofi – är lika olösta som de alltid varit. Först när vi begriper hur våra evolutionärt utformade hjärnor fungerar, kanske vi kan hyfsa ekvationerna. Till dess är filosofi, anjuten i måttliga doser, ett slags hjärngymna av samma sort som schack. Popper är, trots alla sina tillkommande, ett utomordentligt cerebralt träningsverktyg.

SVANTE FOLIN

Citatet

Sverige har som bekant ett politiserat rätts-system. Nämndemännen i tings- och hovrätt är politiker, rikssäcklagaren har gjort karriär på justitiedepartementet, domarna i hovrätten och Högsta domstolen utses av regeringen, rikspolischefen är före detta politiker. Den som inte erkänner riskerna med en sådan ordning lurar bara sig själv.

– Mats Hinze på DN Debatt 8/8

